

به نام خداوند بخشنده ی مهربان

## فقه اسلامی - عبادات آیینی - نماز - درس 9: مکروهات نماز. اذکار و دعاها.

سپاس خداوند جهانیان را و درود و سلام بر سرورمان محمد راستین و عده‌ی امانتدار. بار خدایا تنها آن چه به ما آموختی را می‌دانیم و تو بسیار دانا و حکیم هستی. بار خدایا چیزی به ما بیاموز که ما را سود رساند و ما را از آن چه به ما آموختی

بهرمند ساز و علم ما را بیفزای و حق را به ما حق بنما و ما را توفیق پیروی از آن عنایت فرما و باطل را به ما باطل بنما و ما را توفیق پرهیز از آن عنایت فرما و ما را از زمره‌ی کسانی قرار بده که به سخن گوش فرامی‌دهند و بهترین آن را پیروی می‌کنند و با رحمت خود ما را از جمله‌ی بندگان صالح خود قرار بده.

### مکروهات نماز :

#### 1 - ترک عمدی واجب یا سنت مانند بازی با لباس یا بدن که خشوع نماز را از بین

هفتاد و هفت چیز برای نمازگزار مکروه است که نخستین آن ترک عمدی واجب یا سنتی در نماز مانند زیاد دست زدن به لباس یا بدن است که خشوع نماز را از بین می‌برد. خداوند متعال می‌فرماید:

﴿ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ \* الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴾

﴿ به راستی که مؤمنان رستگار شدند \* همانان که در نمازشان فروتنند ﴾

[سوره مؤمنون آیه: 1-2]

#### 2 - سبقت گرفتن از امام:

پیشی گرفتن از امام در نماز، ترک واجب و موجب سجده‌ی سهو است. ترک سنت چیزی را واجب نمی‌کند. اما ترک عمدی واجب و سجده‌ی سهو و یا ترک عمدی سنت از مکروهات نماز است.

#### 3 - زیر و رو کردن سنگریزه‌ها (صاف کردن سجده گاه) :

یعنی اگر مردی بخواهد نماز بخواند و در سجده گاه وی ریگی باشد که وی را اذیت نماید و او این ریگ‌ها را کنار بزند و یا بچرخاند و یا صاف و هموار کند مکروه است اما اگر یک بار باشد اشکالی ندارد. اما اگر هموار نمودن سجده گاه به عنوان عادت همیشگی در نماز باشد و هر وقت بخواهد سجده کند سجده گاه را تمیز و هموار کند این مکروه است.

پیامبر صلی الله علیه وسلم همان طور که پیش‌تر گفتیم درباره‌ی بازی با لباس یا بدن مردی را دید که با لباس و ریش خود بازی می‌کند به او فرمود: «اگر قلب او خشوع داشت اندام او نیز فروتن می‌بود».

پیامبر صلی الله علیه و سلم درباره موضوع سنگریزه نیز فرموده است:

((عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ مَسْحِ الْحَصَى فَقَالَ: وَاحِدَةٌ وَلَيْنٌ  
ثُمَّ سَأَلْتُ عَنْهَا خَيْرٌ لَكَ مِنْ مِائَةِ بَدَنَةٍ كُلِّهَا سُودُ الْحَدَقَةِ ))

((از جابر بن عبدالله روایت است که گفت: از پیامبر صلی الله علیه وسلم درباره‌ی کنار زدن سنگریزه‌ها از سجده گاه پرسیدم فرمود: یک بار، و اگر به آن دست نزنای برایت بهتر از صد شتر چاق چشم سیاه است))

[احمد عن جابر]

اگر بسیار ضروری بود سنگریزه‌ها را تنها یک بار تمیز کنید یا کنار بزنید و اگر این کار را نکنید بهتر است.

4 - به صدا در آوردن انگشتان در نماز:

به صدا در آوردن انگشتان در نماز، گاهی به محض این که می‌خواهد برای قیام برخیزد روی انگشتان خود فشار می‌آورد و آن را به صدا در می‌آورد این مکروه است. پیامبر علیه الصلاة والسلام می‌فرماید: انگشتان در نماز

((لَا تُفَقِّعْ أَصَابِعَكَ وَأَنْتَ فِي الصَّلَاةِ))

((در حال نماز انگشتان خود را به صدا در نیاورید))

[ابن ماجه از علی]

5 - داخل کردن انگشتان دست‌ها در هم:

پیامبر صلی الله علیه وسلم از در هم نمودن انگشتان نیز نهی فرموده است:

((عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ سَأَلْتُ نَافِعًا عَنِ الرَّجُلِ يُصَلِّي وَهُوَ مُشَبِّكٌ يَدَيْهِ قَالَ: قَالَ ابْنُ عُمَرَ: تِلْكَ صَلَاةُ  
الْمُعْضُوبِ عَلَيْهِمْ ))

((از اسماعیل بن امیه روایت است که گفت از نافع درباره‌ی مردی پرسیدم که در نماز انگشتانش را در هم نموده بود. گفت: این عمر گفته است: این نماز کسانی است که خداوند بر آنان خشم گرفته است))

[ابوداود از اسماعیل بن امیه]

6 - دست بر کمر گذاشتن:

اینکه دستان خود را بر کمر یا لگن گذارد و این نیز از مکروهات نماز است و در آن نوعی شباهت به ستمگران است.

7 - چرخاندن گردن:

چرخاندن گردن از مکروهات نماز است.

8 - چرخاندن بدن:

طبیعتاً رو به قبله بودن یکی از شروط نماز است و اگر یکی از شروط نماز ناقص باشد نماز باطل است. اما چرخاندن گردن از مکروهات نماز است.

((عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ التَّنْفِاتِ الرَّجُلِ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ:  
هُوَ اخْتِلَاسٌ يَخْتَلِسُ الشَّيْطَانُ مِنْ صَلَاةِ أَحَدِكُمْ ))

((از عائشه رضي الله عنها روايت است كه گفته از پيامبر صلى الله عليه وسلم درباره ي چرخيدن انسان در نماز پرسيدم ايشان فرمود: آن يك دزدى است كه شيطان از نماز يكي از شما مى دزدد))

[ترمذى از عائشه رضي الله عنها]

((لا يزال الله عز وجل مقبلاً على العبد وهو في صلاته ما لم يلتفت فإذا التفت انصرف عنه))  
((همچنان خداوند رو به بنده اى است كه در حال نماز است و ثابت ايستاده است اما اگر روى بچرخاند خداوند نيز از روى بر مى گرداند))

[نسائي از ابو ذر]

خداوند سبحان روى به بنده مى نمايد اما اگر بنده روى برگرداند خداوند نيز روى بر مى گرداند.

#### 9 - تف انداختن در هنگام نماز:

هر وقت يكي از شما به نماز مى ايستد به جلوى خود تف نيندازد. اين كار در مسجد محال است. اما در نمازهايي كه در دشت و روى زمين خوانده مى شود آب دهان انداختن از مكروهات نماز محسوب مى شود.

#### 10 - چمبرك زدن:

نشستن روى سرين يعنى اين كه چمباتمه بنشيند و پاهاى خود را باز كند كه اين در نماز مكروه است چراكه در روايت ابوهريره از پيامبر آمده است:

((نهائي صلى الله عليه وسلم عن نقر كنقر الديك، وإقعاء كإقعاء الكلب، والتفات كالتفات الثعلب))  
((پيامبر صلى الله عليه وسلم مرا در نماز از نوک زدن مانند خروس و چمبته زدن مانند سگ و چرخيدن مانند چرخيدن روباه نهى فرمود))

[احمد از ابوهريره]

پس چمبرك زدن در نماز مكروه است.

#### 11 - چسباندن بازوها بر زمين:

چسباندن بازوها بر زمين يعنى گذاشتن كف دستان و بازوها بطور موازى و همسطح بر روى زمين كه از آن باز داشته شده است. چراكه سيده عائشه مى گويد:

((كان النبي صلى الله عليه ينها أن يفتش الرجل ذراعيه افتراش السبع))  
((پيامبر صلى الله عليه وسلم از اين كه انسان بازوهاى خود را مانند حيوانات درنده روى زمين باز كند، باز مى داشت))

[بخارى از عائشه]

#### 12 - بالا زدن آستين ها:

بالا زدن آستين ها نوعى بى ادبى است. پيراهنى كه دكمه دارد و شخصى دكمه ي دوم را نيز باز مى كند و آن را بالا مى زند اين در نماز مكروه است.

#### 13 - نماز با شلوار تنگ:

نماز با شلوار تنگ و کوتاه نيز مكروه است زيرا شلوار اندازه ي عورت را نمودار مى كند و پيامبر صلى الله عليه وسلم فرموده است:

## (( الفخذ عورة )) ((ران عورت است))

[ترمذی از ابن عباس]

پس شلوار و مخصوصا نوع تنگ آن اندازه‌ی عورت را نمودار می‌کند. برادری در روز جمعه از من پرسید: من در حال نماز بودم که شخص جلویی من کمرش برهنه شده بود. این شلوار برای مردانی تولید شده که آن را بپوشند و سر پا بایستند اما اگر سجده کنند و این لباس تنگ بر تن باشد و طبیعتا لگن خاصره بزرگ است در نتیجه کمر وی دیده خواهد شد. بیننده و کسی که کمرش را نمودار کرده هر دو نفرین شده‌اند.

پس نماز با شلوار تنگ مکروه است. پس اگر انسان شلواری دوخت بهتر است گشادتر بدوزد. دقیقه به دقیقه دنبال مدهای روز بودن خداوند را خوش نمی‌آید. نماز در آن مکروه است. انسان بهتر است در خانه نیز با لباس کامل نماز بخواند. اگر

می‌خواهد روز جمعه با لباس به مسجد بیاید این کامل‌تر است. نماز با لباس کامل‌تر است علاوه بر این که به شلوار هم نیاز است و اگر بدون شلوار بخواهد بنشیند و یا نوع نشستن خود را تغییر دهد تمام عورت وی دیده می‌شود.

### 14 - چهار زانو زدن بدون عذر:

چهار زانو زدن بدون عذر یعنی داخل کردن ساق‌ها در ران‌ها و نشستن روی آن.

### 15 - پاسخ سلام را با اشاره دادن:

پاسخ سلام را با اشاره نیز مکروه است. گاهی یک مساله‌ی بسیار مهم وجود دارد. می‌گوید: اگر نمازگزار پاسخ سؤال مهمی را با اشاره‌ی سر بدهد اشکالی ندارد. مثلا از خانه بیرون رفته‌اند و عجله دارند و می‌گویند: آیا کلید داری؟ با سر اشاره

کند آری. فقها گفته‌اند: برای حل یک مشکل این امر جایز است. و حتی اگر انسان در حال نماز سلام دهد نیز اشکال ندارد اما چگونه؟ از این آیه استنباط کرده اند:

﴿ فَأَنذَرْتَهُ الْمَلَانَةَ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيحْيَى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُونًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴾

﴿ پس در حالی که وی ایستاده [و] در محراب [خود] دعا می‌کرد فرشتگان او را ندا دردادند که خداوند تو را به [ولادت] یحیی که تصدیق کننده [حقانیت] کلمه الله [=عیسی] است و بزرگوار و خویشندار [=پرهیزنده از آنان] و پیامبری از شایستگان است مژده می‌دهد﴾

[سوره آل عمران آیه:39]

طبیعتا برای یک کار بسیار مهم است. پرسش مهمی است. پاسخ باید داده شود. فقها این را جایز دانسته‌اند. اما پاسخ با اشاره جایز نیست.

### 16 - بالا زدن موها به سمت پس سر:

تمام موهای خود را به پس سر بالا بردن، به خاطر این سخن سیده عائشه که می‌گوید:

**(( مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرَجُلٍ يَصِلِي وَهُوَ مَعْقُوصُ الشَّعْرِ فَقَالَ: دَعِ شَعْرَكَ يَسْجُدُ مَعَكَ ))**  
**((پیامبر صلی الله علیه و سلم از کنار مردی می‌گذشت که نماز می‌خواند و موهای خود را به پشت سر خود بالا زده بود فرمود: بگذار موهایت با تو سجده کنند))**

[این ابوشیبه از عائشه]

**17 - پیچیدن پارچه به سر:**

پیچیدن پارچه یعنی بستن سر با یک دستمال مکروه است. یعنی پیچاندن عمامه و خالی گذاشتن وسط آن. عمامه بدون کلاه عمامه‌ی کامل است [و باید وسط پیر را با آن پوشید].

**18 - گرفتن لباس:**

یعنی بالا بردن و گرفتن لباس با دست که در نماز مکروه است. پیامبر صلی الله علیه و سلم می‌فرماید:

**((أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظَمٍ وَلَا أَكْفَ ثَوْبًا وَلَا شَعْرًا ))**

**((به من امر شده تا روی هفت استخوان سجده کنم و لباس و موها را در نماز جمع و جور نکنم))**

[بخاری از ابن عباس]

**19 انداختن لباس بر سر شانه:**

انداختن لباس بر روی شانه‌ها نوعی از تکبر و غرور است و در نماز کراهیت دارد. این کار غرور و سبک شماری بدون عذر نماز است.

**20 - پوشاندن بینی و دهان در نماز:**

اگر مرد بینی و دهان خود را در حال لبخند در نماز بپوشد، این کار مکروه است.

**21 - داخل لباس جلو بسته شدن:**

اگر لباسی جلو بسته باشد و انسان داخل آن شود و دستانش داخل پنهان شود و آستین نداشته باشد و بیرون نیاید و شخص به شکل یک اسطوانه می‌شود و این در نماز مکروه است.

**22 - حرکات دستان داخلی باشد نه بیرونی:**

نباید حرکات دستان در زیر و داخل لباس باشد بلکه باید بیرون از آن باشد.

**23 - خواندن در غیر از قیام:**

خواندن با صدای بلند در غیر از قیام: خواندن قل هو الله احد و ادامه دادن آن در رکوع و لم یلد و لم یولد و در حالت رکوع باشد این یعنی خواندن در غیر قیام که باید در حال قیام خوانده شود نه در حالت رکوع.

**24 - طولانی کردن رکعت اول در نماز نفل:**

طولانی خواندن رکعت اول در نماز نفل، نماز نفل دو رکعت برابر است اما در نماز فرض مستحب است که رکعت اول از دوم طولانی‌تر باشد. اگر رکعت دوم طولانی‌تر شود مکروه است.

**25 - تکرار سوره در یک رکعت:**

مثلا سوره اخلاص را بخواند و دوباره آن را تکرار کند این مکروه است.

**26 - خواندن سوره‌ای بر خلاف ترتیب:**

اول اخلاص را بخواند بعد تبت را، خیر، بلکه اول تبت را باید بخواند سپس اخلاص را.

**27 - جدایی افکندن میان دو سوره در دو رکعت:**

اگر آیات مختار خواند که بحث آن جدا است. اما اگر دو سوره کوچک بخواند باید دو سوره به ترتیب بخواند و اگر میان آن‌ها فاصله اندازد این مکروه است.

**28 - بوییدن عطر:**

اگر فصل گرما باشد و کسی عطری را روی شانه اش بپاشد و او در هنگام نماز آن را ببوید این کار مکروه است.

29 - باد زدن با لباس:

تکان دادن لباس نیز مکروه است.

30 - چرخاندن انگشتان پا یا دست از قبله:

گرداندن انگشتان دستان یا پاها از قبله به سویی دیگر یعنی باید انگشتان پاها و دستان نیز به سوی قبله باشد اما اگر رو به سویی دیگر شد این در نماز مکروه است.

31 - نگذاشتن دستان بر روی زانوان در رکوع:

رکوع رفته و دستان خود را آویزان رها کند این نیز از مکروهات نماز است.

32 - بستن چشمان:

در حالت‌های نادری وقتی انسان وارد مسجدی بزرگ می‌شود و می‌خواهد نماز بخواند زیبایی‌ها و چلچراغ‌ها او را از نماز باز می‌دارد در این حالت‌های نادر اگر چشم ببندد اشکالی ندارد اما در اصل باید به محل سجده تان بنگرید بنابراین بستن

چشم‌ها نیز از مکروهات نماز است. پیامبر صلی الله علیه وسلم می‌فرماید:

**((إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ فَلَا يَغْمِضُ عَيْنَيْهِ))**

**((هر وقت یکی از شما به نماز می‌ایستد چشمانش را نبندد))**

[ طبرانی از ابن عباس ]

33 - نگاه کردن به آسمان:

نباید در حین نماز به آسمان نگرست.

34 - کش و قوس دادن:

یعنی عضلات خود را بکشد تا استراحت کند و قدش را بلند کند.

35 - کار زیاد:

بستن دکمه‌های پیراهن، باز کردن ساعت، پاک کردن چکه‌های آب که اذیتش می‌کند و اگر آن را پاک کرد اشکالی ندارد اما بدون دلیل پاک کردن قطرات آب نیازی نیست.

36 - گذاشتن چیزی در دهان که مانع تلاوت سنت شود:

یعنی چیزی مانند یک نخود در دهان باقی گذاشته باشد که خواندنش را دچار مشکل کند این کار کراهیت دارد.

37 - سجده بر پیچ عمامه:

طبیعتاً اگر پیشانی زمین را لمس نکند یک واجب ترک شده است. اما اگر بخشی از عمامه‌اش به زمین برخورد کند نوعی کراهیت ایجاد می‌شود و بهتر است که آن را بالاتر ببندد تا بتواند سجده کند و پیشانی‌اش کامل به زمین برخورد نماید.

38 - سجده بر عکس:

طبیعتاً فقها تصویر بدون سر را اشکال نگرفته‌اند. تصویر بسیار کوچک هم اشکال ندارد. اما تصویر یک انسان یا حیوان کامل و بزرگ مکروه است. نماز خواندن بر روی پارچه‌ای که چنین تصاویری داشته باشد مکروه است.

39 - تنها چسباندن پیشانی بر زمین بدون عذر:

دستان را بر زمین گذاشته و بینی‌اش را بالا نگه دارد این از مکروهات نماز است.

40 - نماز در میانه‌ی راه:

نماز در میانه‌ی راه مکروه است.

#### 41 - نماز در حمام:

در حمام، گاهی در مسجد محل وضو و یا توالت‌هایی وجود دارد و حصیری در آنجا نیز هست کسی آنجا نماز می‌خواند. بلکه بهتر است آنجا وضو بگیرد و در مسجد که نماز پاک‌تر و راحت‌تر و کامل‌تر است نماز بخواند.

#### 42 - نماز در مسیر خروج:

نماز در مسیر خروج نیز مکروه است.

#### 43 - نماز در گورستان:

نماز در گورستان نیز مکروه است.

#### 44 - نماز در زمین دیگران بدون اجازه:

نماز در زمین دیگران بدون کسب اجازه مکروه است.

#### 45 - نماز در نزدیکی نجاسات و یا ادرار و مدفوع:

نماز نزدیک نجاسات یا وسایل پاک‌کننده‌ی ادرار یا مدفوع یا باد مکروه است.

#### 46 - نماز در لباس نامناسب:

نماز در لباس نامناسب، مثلاً لباس روغن‌مالی شده پوشیده و با دست‌های سیاه نماز می‌خواند. از این عمل نهی شده است.

روایت شده که سیدنا عمر دید مردی چنین کرده است به این مرد گفت: آیا اگر تو را به سوی برخی از مردم بفرستم با چنین لباسی می‌روی؟ گفت: خیر، عمر گفت: خداوند از هر کس بیشتر سزاوار آراستگی تو است.

اما شخص آهنگری که حق هم با او است از من می‌پرسد که مثلاً لباس کار می‌پوشد و او تنها نماز می‌خواند در این صورت اشکالی نیست اما این که با این لباس‌ها به مسجد بیاید این امر باعث آزار مؤمنان می‌شود. اما این که به او بگوییم: در وقت

هر نماز با آب گرم شستشو کن، کارت را تمام کن سپس لباس تمیز بپوش و پس از نماز به محل کار خود باز گرد. این کار سخت است و از توان او خارج است. من فکر نمی‌دانم تکلفی تا این حد وجود داشته باشد اما اگر پس از پایان کار شستشو

کرده و لباس پاکیزه‌ای بپوشد و نماز بخواند این نماز کامل‌تر است.

#### 47 - نماز با سر برهنه:

نماز با سر برهنه نیز کراهیت دارد. یعنی بر روی سر خود شب کلاهی بگذارد خوب است.

#### 48 - نماز در مقابل غذایی که تمایل به آن دارد:

غذایی وجود دارد که وی آن را دوست دارد و کمتر آن را می‌پزند و در همین حین اذان عشاء نیز داده شده و غذا هم موضوعی است که نماز نمی‌شناسد بنابراین اول غذا بخورد بعد نماز بخواند.

#### 49 - چیزی که در نماز حواست را پرت می‌کند:

نامه‌ای آمده است آن را باز کنید سپس نماز بخوانید. وسیله‌ای خریده‌اید آن را باز کنید و روشن کنید و سپس نماز بخوانید. گاهی برخی از وسایل ذهن را مشغول می‌کند. یک تماس تلفنی دارید، خدایا چه می‌گویند؟ بفهمید سپس نماز بخوانید. آیا کسی مرده است؟ چه اتفاقی افتاده است؟ هر چیزی که حواس را پرت می‌کند از خود دور کنید سپس نماز بخوانید.

#### 50 - شمردن آیات و تسبیحات با دست:

برخی از تسبیحات نیازمند است که یازده بار شمرده شود. برخی از اشخاص می‌گویند: سبحان الله و الحمد لله و با دست می‌شمرند. شمردن آیات با دست در نماز مکروه است.

#### 51 - قیام امام در محراب:

باید امام خارج از محراب بایستند. محراب فقط برای سجده است. داخل شدن کامل امام در محراب از مکروهات نماز است.

#### 52 - نماز خواندن در پشت صفی که جای خالی در آن وجود دارد:

در صف دوم نماز می‌خوانید در حالی که صف اول جای خالی دارد باید ابتدا مطمئن شوید صف اول کامل شده است.

#### 53 - پوشیدن لباس‌های عکس دار:

برخی از لباس‌های چینی تصاویری مانند تصویر طاووس دارد.

#### 54 - وجود عکس در بالای سر، پشت و یا جلو و یا روی کفش:

وجود عکس بر بالای سر و یا پشت سر و یا مقابل و یا روی کفش کراهیت دارد مگر آن که کوچک باشد یا سر نداشته باشد یا جاندار نباشد.

#### 55 - در مقابل آتش بودن:

اکنون برخی انجام می‌دهند و در مقابل خود بخاری می‌گذارند و گمان می‌شود اینان آن را عبادت می‌کنند. شما نباید در مقابل خود بخاری روشن بگذارید و نماز بخوانید. پیامبر گرامی از نماز خواندن در مقابل آتش یا اخگر داخل مجمر نهی فرموده است.

#### 56 - نماز خواندن در مقابل کسانی که خوابیده‌اند:

نماز خواندن در مقابل خوابیدگان جایز نیست. انسان خوابیده مانند میت است و ممکن است در حین خواب عورتش کشف شود. پس اگر دختر کسی در اتاق نشیمن خوابیده نباید پشت سر او نماز بخواند چه بسا کشف عورت شود. فرد خوابیده نباید جلو شما باشد و شما نماز بخوانید و چه بسا صدایی یا بادی تولید کند و یا عورت او کشف شود و یا چیزی در خواب بگوید که باعث خنده شود. تمام این‌ها نهی شده است. در مقابل افراد خوابیده چه مرد و چه زن حتی محارم نباید نماز بخوانید.

#### 57 - پاک کردن خاک از پیشانی:

پاک کردن خاک از پیشانی مکروه است.

#### 58 - خواندن سوره‌ی معین:

تعیین یک سوره و فقط خواندن همان سوره در دو حالت جایز است یکی این که غیر از آن حفظ نباشد یا مانند آن چه پیامبر در نماز جمعه می‌خوانده است مانند سجده، هل اُتی... مثلا در جمعه سوره‌ی «سبح اسم ربک الاعلی» را می‌خواند و همان سوره را می‌خواند تا از پیامبر پیروی کند این اشکالی ندارد. اما خواندن تنها یک سوره در حالی که سوره‌های دیگری نیز حفظ هستید در نماز مکروه است.

#### 59 - ستره نگذاشتن برای راهی که احتمالا کسی رد شود:

اگر در محلی بایستند که شاید کسی از جلوی او عبور کند باید ستره‌ای در مقابل خود بگذارند. این مکروهات نماز بود که از خداوند می‌خواهیم این را علمی سودمند برای ما قرار دهد تا در نمازهای فرض و غیر فرض خود از آن استفاده کنیم.

\*\*\*

### اذکار و دعاها

اکنون به یکی از فصول کتاب احیاء علوم الدین با عنوان: «اذکار و دعاها» می‌پردازیم. خداوند می‌فرماید:



﴿ فَادْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِي ﴾

﴿ پس مرا یاد کنید [تا] شما را یاد کنم و شکرانه‌ام را به جای آرید و با من ناسپاسی نکنید ﴾

[شوره بقره: 152]

ثابت بنانی رحمه الله می‌گوید: «من می‌دانم چه زمانی پروردگارم به یاد من است، آنان ترسیدند و گفتند: چگونه می‌دانی؟ گفت: وقتی او را یاد می‌کنم او مرا یاد می‌کند». خداوند متعال می‌فرماید:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴾

﴿ ای کسانی که ایمان آورده اید خدا را یاد کنید یادی بسیار ﴾

[سوره احزاب: 41]

از عرفات، همان طور که شما را هدایت کرده او را یاد کنید، فصل این است؛ هیچ عبادت زبانی پس از تلاوت کتاب خداوند بهتر از یاد نام خود خداوند نیست، پس عبادت اولی‌تر پس از قرآن کریم یاد کردن خداوند است. اما کلمه‌ی ذکر خدا بسیار گسترده است وقتی دعا می‌کنید شما ذاکر الله هستید. وقتی یکی از نشانه‌های هستی را برای برادر مؤمن خود توضیح می‌دهید شما ذاکر هستید. وقتی از کهکشان‌ها سخن می‌گویید این ذکر خدا است. اگر درباره‌ی چشم، معده، مو، کبد و یا حیوانی که به عنوان نعمت خدا می‌خوریم و یا پدیده‌ای در گیاه و یا حیوان و یا دریاها سخن بگویید ذکر خداوند است. امروز به مردی گفتم: رودخانه‌ی آمازون تراکمی به میزان سیصد هزار متر مکعب در ثانیه دارد، به من چه گفت؟

پژوهش‌های بسیار جدید نشان می‌دهد که دریافته‌اند چشمه‌ی فیجه‌ومن گمان می‌کردم حوزه‌ی زمین شناسی این چشمه از فیجه تا قاره و از طریق دمشق حمص تا نیمه‌های لبنان را در بر می‌گیرد. این حوزه‌ی زمین شناسی چشمه‌ی فیجه است- به گذرگاه‌هایی در زیر زمین به مرزهای ایران و شوروی سابق می‌رسد. اگر این سرچشمه چنان بود که پیش‌تر گمان می‌کردم یعنی از دمشق تا قاره و از راه دمشق حمص به نیمه‌های لبنان، سال‌ها پیش خشکیده بود. راه‌های زیر آبی وجود دارد که فقط خداوند می‌داند. در سال گذشته در مصر رودخانه‌ی زیر زمینی کشف شده که به مراتب از تراکم و طول رود نیل بیشتر است و در سمت چپ رود نیل قرار دارد. در برخی از مکان‌ها در حجاز در بخش قصیم یک متر حفر کرده‌اند و به آب فراوانی دست یافته‌اند. به او گفتم: این بخش الهی است که خدا فرموده است. به او گفتم: تراکم آب در آمازون سیصد هزار متر مکعب در ثانیه است این آب شیرین و گوارا صد و پنجاه و هشت کیلومتر را در آب دریا طی می‌کند و با آب دریا نمی‌آمیزد. این‌ها ذکر یاد خداوند است. اگر به کسی بگویید: در چشم صد و سی هزار موپزه وجود دارد و در عصب بینایی چهار صد هزار عصب و در سر انسان دویست و پنجاه هزار مو وجود دارد و هر موپز یک رگ و یک شریان و یک عصب حسی و عضله‌ی محرک و غده‌ی چربی و رنگی دارد. چیزی باور نکردنی است. این‌ها یاد خداوند است.

اگر یک حکم فقهی را توضیح دهید این یاد خداوند است. اگر توضیح دادید که انسانی که در راه غذا بخورد این عدالت را زیر سؤال می‌برد این یاد خداوند است. اگر پا برهنه راه برود و اگر لقمه‌ی حرام بخورد، اگر در خیابان‌ها پرسه زند، یا با اوباش بگردد، در مورد زنان حرف بزند، یا صدایش را در خانه بالا ببرد، یا از بخشیدن به اندازه‌ی خرمایی بخل ورزد و یا افسار گسیخته باشد، یا اسب چموشی را سوار شود، در راه ادرار کند، یا قیافه‌ی به هم ریخته‌ای داشته باشد، و یا شطرنج بازی کند عدالتش زیر سؤال می‌رود. گفتن این‌ها نیز یاد خدا است. بیان هر آیه‌ی هستی و یا آیه‌ی قرآن و احادیث رسول الله و یا بیان حکم فقهی و یا یک آیه، که به قرآن ربط داشته باشد و به خداوند مربوط شود یاد خدا است. بنابراین خداوند متعال می‌فرماید:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴾  
﴿ ای کسانی که ایمان آورده‌اید خدا را یاد کنید یادی بسیار ﴾

[سوره احزاب: 41]

دستورات قرآن کریم افاده‌ی وجوب می‌کند:

﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ  
وَادْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ ﴾

﴿ بر شما گناهی نیست که [در سفر حج] از فضل پروردگارتان [روزی خویش] بجوید پس چون از عرفات کوچ نمودید خدا را در مشعر الحرام یاد کنید و یادش کنید که شما را که پیشتر از بیراهان بودید فرا راه آورد ﴾

[بقره: 198]

﴿الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ  
هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾

﴿ همانان که خدا را [در همه احوال] ایستاده و نشسته و به پهلو آرمیده یاد می‌کنند و در آفرینش آسمان‌ها و زمین می‌اندیشند [که] پروردگارا این‌ها را بیهوده نیافریده‌ای منزهی تو پس ما را از عذاب آتش دوزخ در امان بدار ﴾

[سوره آل عمران: 191]

﴿ فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ  
كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴾

﴿ و چون نماز را به جای آوردید خدا را [در همه حال] ایستاده و نشسته و بر پهلو آرمیده یاد کنید پس چون آسوده خاطر شدید نماز را [به طور کامل] به پا دارید زیرا نماز بر مؤمنان در اوقات معین مقرر شده است ﴾

[نساء: 103]

این‌ها همه دستور است. دستور در کتاب خداوند وجوب را می‌رساند. مردم عوام گمان می‌کنند دستورات فقط روزه، نماز، حج و زکات است، نه برادر، هر آیه‌ای در کتاب خداوند که به شکل امر آمده است، فرمان الهی است و افاده‌ی وجوب می‌کند. می‌فرماید:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴾  
﴿ ای کسانی که ایمان آورده‌اید خدا را یاد کنید یادی بسیار ﴾

[سوره احزاب: 41]

﴿ فَادْكُرُونِي أذكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِي ﴾

﴿ پس مرا یاد کنید [تا] شما را یاد کنم و شکرانه‌ام را به جای آرید و با من ناسپاسی نکنید﴾

[سوره بقره: 152]

این عباس رضی الله عنهما می‌گوید: یعنی شبانه روز، در خشکی و در دریا، در سفر و حضر، فقر و بی‌نیازی، در بیماری و سلامتی و در نهان و آشکارا. خداوند منافقان را نکوهش نموده و می‌فرماید:

﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴾

﴿ منافقان با خدا نیرنگ می‌کنند و حال آن‌که او با آنان نیرنگ خواهد کرد و چون به نماز ایستند با کسالت برخیزند با مردم ریا می‌کنند و خدا را جز اندکی یاد نمی‌کنند﴾

[سوره نساء: 142]

از ویژگی‌های منافقان این است که خداوند را بسیار اندک یاد می‌کنند و از صفات مؤمنین یاد کردن خداوند در حالت ایستاده، نشسته و دراز کشیده است. خداوند می‌فرماید:

﴿ وَادْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرَّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴾  
﴿ و در دل خویش پروردگارت را بامدادان و شامگاهان با تضرع و ترس بی‌صدای بلند یاد کن و از غافلان مباش﴾

[سوره اعراف: 205]

﴿ اِنَّ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴾

﴿ آن‌چه از کتاب به سوی تو وحی شده است بخوان و نماز را برپا دار که نماز از کار زشت و ناپسند باز می‌دارد و قطعاً یاد خدا بالاتر است و خدا می‌داند چه می‌کنید﴾

[سوره عنکبوت: 45]

یاد فراوان الله بزرگترین کار در روی زمین است:

بزرگترین کار یاد فراوان الله نمودن در زمین است. پیامبر صلی الله علیه وسلم می‌فرماید:

**(( من أكثر ذكر الله فقد برئ من النفاق ))**

**(( کسی که یاد خدا را فراوان کند از نفاق پاک است ))**

[طبران الصغیر از ابوهریره]

**(( برئ من الشح من أدى زكاة ماله ))**

**(( کسی که زکات مال خود را بدهد از بخل به دور است ))**

[طبرانی از جابر بن عبد الله]

**(( وبرئ من الكبر من حمل حاجته بيده ))**

**(( کسی که خودش نیازش را برآورد از غرور به دور است ))**

[روایت منقول]

ما اصولی داریم کسی که تا زمانی که زکات مالش را بدهد بخیل نامیده نمی‌شود. تا زمانی که خودش نیازش را برآورد مغرور نامیده نمی‌شود و تا زمانی که یاد خدا را زیاد کند غافل نامیده نمی‌شود. این عباس رضی الله عنهما می‌گوید: «دو وجه دارد. یکی این که یاد خداوند متعال برای شما بالاتر از این است که شما او را یاد کنید. معنای دیگر این که یاد خداوند بزرگتر از هر عبادتی است و بزرگترین عبادت این است که خداوند متعال را برای خود و دیگران یاد کنید. اگر برای دیگران یاد کردید و کسی را بیدار کردید گویا تمام مردم را بیدار کرده اید» و اکنون انسانی مؤمن و پایبند توبه می‌کند می‌بینید که همسر و فرزندانش به او می‌پیوندند و همسایگان و دوستان و خویشان و خواهر و دامادش به او می‌پیوندند و یک نفر بود حالا پانزده تن شد. خداوند می‌فرماید:

﴿ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ بَعَدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴾

﴿از این روی بر فرزندان اسرائیل مقرر داشتیم که هر کس کسی را جز به قصاص قتل یا [به کیفر] فساد در زمین بکشد چنان است که گویی همه مردم را کشته باشد و هر کس کسی را زنده بدارد چنان است که گویی تمام مردم را زنده داشته است و قطعا پیامبران ما دلایل آشکار برای آنان آوردند [با این همه] پس از آن بسیاری از ایشان در زمین زیاده روی می‌کنند﴾

[سوره مائده: 32]

و پیامبر اکرم می‌فرماید:

**((ذاكر الله في الغافلين كالشجرة الخضراء في وسط الهشيم))**

**((یادکنندهی الله در میان غافلان مانند درخت سبزی است در میان درختان خشکیده))**

[ أبو نعیم در الحلیه و بیهقی در الشعب از حدیث ابن عمر ]

**کار نیک انسان را از انجام کارهای زیاد خداناپسندانه باز می‌دارد:**

انسان مومن در جایی می‌نشیند و سخنانی می‌شنود و می‌بیند در باره‌ی مردگان است و همه‌اش شرک به خدا و حسادت است. این سخنان کاملاً بیهوده است. موضوع ناپسند، زشت و نامناسبی است. شوخی نامناسبی است. در این حالت پاکیزگی خود را احساس می‌کند. خودش را والا می‌نماید. مانند درخت سبز خرمی که میان درختان خشک بیابان سوزانی رسته است.

**(( وذاكر الله في الغافلين كالمقاتل بين الفارين ))**

**((یاد کننده ی خداوند در میان غافلان مانند جنگجویی در میان فراریان است))**

[ شعب الإيمان از عبد الله بن عمر ]

**((أنا مع عبدي ما ذكرني))**

**((من با بندهام هستم مادامی که مرا یاد کند))**

[ تفسیر ابن کثیر از ابوهریره ]

در اینجا «ما» مای مصدریه ظرفیه است یعنی من در مدتی که بندهام مرا یاد می‌کند و لبانش از ذکر من تر و تازه است، پیامبر علیه الصلاة والسلام می‌فرماید:

**((ما عمل ابن آدم من عمل أنجي له من عذاب الله عز وجل قالوا يا رسول الله ولا الجهاد**

**في سبيل الله، قال: ولا الجهاد في سبيل الله))**

**((انسان هیچ عملی را انجام نداده است که به اندازه یاد و ذکر خداوند در رهایی او از عذاب خدا**

**موثر باشد-این زبان صبح، شب و ظهر در خانه، محل کار، استراحت و گردش باید با ذکر خداوند**

**مرطوب باشد- گفتند ای رسول خدا حتی جهاد در راه خدا، فرمود: خیر حتی جهاد در راه خدا))**

[ مالک از معاذ بن جبل ]

**(( من أحب أن يرتع في رياض الجنة فليكثر ذكر الله عز وجل ))**

**((کسی که دوست دارد در باغ بهشت بخرامد پس خداوند را فراوان یاد کند))**

[ طبرانی از معاذ بن جبل ]

**((سئل رسول الله أي الأعمال أفضل؟ قال: أن تموت ولسانك رطب من ذكر الله عز وجل))**

**((از رسول خدا پرسیدند کدام کارها بهتر است؟ فرمود: بمیری و زبانت تر و تازه از ذکر خداوند**

**باشد))**

[ طبرانی از حسن ]

**((من أصبح وأمسى ولسانه رطب من ذكر الله يمسي ويصبح وليس عليه خطيئة))**

**((کسی که صبح کند و شب کند درحالی که زبانش با ذکر خداوند تر باشد شب و صبح می‌کند و**

**گناهی ندارد))**

[ابوقاسم اصفهانی در الترغيب والترهيب از حديث انس]

این مفهومی دارد، بگویم الله الله و گناه کنم و بگویم بخشوده می‌شود، خیر، اگر خداوند را یاد کنید پس از آن گناهی انجام نمی‌دهید زیرا محافظت می‌شوید. اگر خداوند را یاد کردید از او می‌ترسید، تمایل به فرمانبری از او دارید، آرزوی تقرب به درگاه او را خواهید داشت. اگر خداوند را یاد کنید از گناهان به دور خواهید بود. اگر خداوند را یاد کنید گناهی نمی‌کنید. اما اگر انسان خداوند را یاد کند و گناهی انجام دهد این ذکر بی‌تأثیر می‌شود. اگر خداوند را یاد کرد نباید گناه کند. احادیث ظریفی وجود

دارد رسول الله می‌فرماید-وقتی سیدنا عثمان رضی الله عنه به تنهایی جیش العسره را مجهز کرد، شخصی آن را با پول امروزی دقیقاً سنجیده است یعنی چیزی حدود شش میلیون به تنهایی پرداخته است - «بار خدایا من از عثمان خشنودم تو از او خشنود باش» و همچنین فرمود: «عثمان با این کار از امروز به بعد زیان نمی‌بیند» برخی از مردم افق دیدشان کوتاه است و می‌گویند اگر عثمان از امروز گناهی کند به او زیانی نمی‌رساند، خیر، این گونه نیست، پس از آن که این کار بزرگ را انجام داد و کاملاً رو به سوی خداوند نمود و نفس او مرام الهی گرفت پس از امروز کاری نمی‌کند. تجربه کنید، یک کار نیک انجام دهید شما را از انجام کارهای خداناپسندانه‌ی فراوانی باز می‌دارد:

**((الذِّكْرُ لِلَّهِ بِالْعَدَاةِ وَالْعَشِيِّ أَفْضَلُ مِنْ حَطْمِ السُّيُوفِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَمِنْ إِعْطَاءِ الْمَالِ سَحَاءًا))**

**((یاد خداوند در صبح و شب از شمشیر زدن در راه الله و بخشیدن مال در راه او بهتر است))**

[این شاهین در الترغیب از ابن عمرو]

و:

**((أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عِبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي إِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَأَ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَأَ هُمْ خَيْرٌ مِنْهُمْ وَإِنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شَبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا وَإِنْ أَتَانِي يَمْسِيهِ أَتَيْتُهُ هَرَوَلَةً))**

**((من چنانم که بنده‌ام گمان برد و وقتی مرا یاد می‌کند با او هستم و اگر مرا پیش خود یاد کند من نیز او را در پیش خودم یاد می‌کنم و اگر مرا در جمعی یاد کند من او را در جمعی برتر از آنان یاد می‌کنم و اگر یک وجب به من نزدیک شود من یک قدم به او نزدیک می‌شوم و اگر او یک قدم به من نزدیک شود من دو قدم به او نزدیک می‌شود و اگر او آرام نزد من آید من شتابان نزد او**

**می‌روم))**

[بخاری از ابوهریره]

## اخلاق خداوند :

شما از خداوند سخن می‌گویید و خودتان را فراموش می‌کنید که چه کسی هستید؟ هر چه بیشتر خداوند را بشناسید خودتان را ضعیف‌تر می‌بینید و هر چه قدر بیشتر به خدا نزدیک شوید خواری و کوچکی خودتان را بیشتر احساس می‌کنید و پیامبر اکرم می‌فرمود: «خداوند مرا با چشم خودم به من کوچک نشان بده». «من» بنابر گفته روانشناسان نزد کفار یک ورم سرطانی می‌شود اما «من» نزد مؤمن ضعیف است. در معرفت و شناخت الهی فنا می‌شود. بنابراین انسان وقتی خداوند را نزد خود یاد می‌کند خداوند نیز او را نزد خود یاد می‌کند و اگر مرا در جمعی یاد کند من او را در جمعی برتر از آنان یاد می‌کنم. اگر مرا میان ده تن از طبقه‌ی متوسط جامعه یاد کند من او را میان صد تن از طبقه‌ی ممتاز یاد می‌کنم. اگر مرا میان انسان‌های بی‌اعتبار یاد کند من او را میان انسان‌های معتبر یاد می‌کنم. و اگر مرا میان مؤمنان یاد کند من او را نزد پیامبر صلی الله علیه وسلم یاد می‌کنم. اعمال ما به پیامبر عرضه می‌شود و خداوند آن را به او می‌رساند.

**((يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عِبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي إِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَأَ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَأَ هُمْ خَيْرٌ مِنْهُمْ وَإِنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شَبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا وَإِنْ أَتَانِي يَمْسِيهِ أَتَيْتُهُ هَرَوَلَةً))**

((من چنانم که بندهام به من گمان برد و وقتی مرا یاد می‌کند با او هستم و اگر مرا پیش خود یاد کند من نیز او را در پیش خودم یاد می‌کنم و اگر مرا در جمعی یاد کند من او را در جمعی برتر از آنان یاد می‌کنم و اگر یک وجب به من نزدیک شود من یک قدم به او نزدیک می‌شوم و اگر او یک قدم به من نزدیک شود من دو قدم به او نزدیک می‌شود و اگر او آرام نزد من آید من شتابان نزد او می‌روم))

[بخاری از ابوهریره]

این اخلاق خداوند است:

((سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ الْإِمَامُ الْعَادِلُ وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ رَبِّهِ وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ وَرَجُلٌ طَلَبْتَهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ أَخْفَى حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينَهُ وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ))

((خداوند، هفت گروه را روزی که هیچ سایه‌ای جز سایه او وجود ندارد، در زیر سایه‌ی خود، جای می‌دهد. 1 - فرمانروای عادل. 2 - جوانی که در سایه اطاعت و بندگی الله متعال، رشد یافته باشد. 3 - کسی که همواره دلش بسته به مسجد باشد. 4 - دو مسلمانی که صرفاً به خاطر خوشنودی الله با یکدیگر دوست باشند و بر اساس آن، با هم جمع یا از یکدیگر جدا می‌شوند. 5 - کسی که زنی زیبا و صاحب مقام، او را به فحشاء بخواند ولی او نپذیرد و بگوید: من از الله می‌ترسم. 6 - کسی که با دست راستش طوری صدقه دهد، که دست چپش نداند که چه چیزی صدقه کرد. 7 - کسی که در تنهایی الله تعالی را به یاد آورده و از ترس او، اشک بریزد)).

[مسلم از ابوهریره]

**عاقل‌ترین شما محبوب‌ترین شما نزد خداوند است :**

به خداوند یگانه سوگند اگر اندازه‌ی یک سر مگس اشک بریزد از تمام دنیا و مافیها بهتر است. در خانه تنها هستید، قرآن را باز می‌کنید و می‌خوانید و اشک بر چشمان شما جاری می‌شود این اشک از تمام دنیا و آن چه در آن است، بهتر است. این معانی زیادی دارد. یعنی شما خداوند را دوست دارید. از او می‌ترسید، به رحمت او امیدوارید و از عذابش بیم دارید، این که شما مؤمن هستید.

((أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرِ أَعْمَالِكُمْ وَأَزْكَاهَا عِنْدَ مَلِيكِكُمْ وَأَرْفَعَهَا فِي دَرَجَاتِكُمْ وَخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ إِنْفَاقِ الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ وَخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ أَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّكُمْ فَتَضْرِبُوهُمُ أَعْنَاقَهُمْ وَيَضْرِبُوا أَعْنَاقَكُمْ، قَالُوا: بَلَى، قَالَ: ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى قَالَ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَا شَيْءٌ أَنْجَى مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ))

((آیا شما را از بهترین اعمال با خبر نگردانم که نزد پروردگارتان پاکیزه‌تر است و بیش از هر چیز باعث بالا رفتن درجات شماست و برای شما از بخشش طلا و جواهرات نیز بهتر است، حتی از این

هم بهتر است که با دشمنان روبرو شوید و گردن آنها را بزنید و آنها گردن شما را بزنند؟) اصحاب گفتند: بلی. فرمود: یاد الله تعالی. معاذ بن جبل گفت: چیزی بیشتر از یاد خداوند انسان را از عذاب او نجات نمی‌دهد))

[ابن ماجه از أبي ذرّاء رضي الله عنه]

«خیر» اسم تفضیل است و «أخیر» بوده اما به دلیل استفاده‌ی فراوان به خیر تبدیل شده است. کلمه‌ی خیر یعنی بهتر و کلمه‌ی شر یعنی بدتر. این حدیث را اگر هزاران بار بیان کنم باز هم از آن سیر نمی‌شوم:

((يَقُولُ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ: مَنْ سَعَلَهُ الْقُرْآنَ وَذَكَرِي عَنْ مَسْأَلَتِي أُعْطِيَتْهُ أَفْضَلُ مَا أُعْطِيَ السَّائِلِينَ وَفَضْلُ كَلَامِ اللَّهِ عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ كَفَضْلِ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ))

((پروردگار عز و جل می‌فرماید: هرکس تلاوت قرآن و ذکر و یاد من، او را از درخواست از من می‌خواهد، به خود مشغول کند، بهتر از آن چه که به درخواست‌کنندگان می‌دهم، به او خواهم بخشید و فضل و برتری کلام خدا بر سایر کلام‌ها، همچون فضل خدا بر مخلوقاتش است))

[دارمی از أبوسجید]

با تمام وجود به خداوند روی آورید. خانه تأمین خواهد شد. خداوند کریم است. همسر نیک خواهد آمد. کار مطلوب و درآمد کافی به دست خواهد آمد. کسی که تمام غم‌ها را یک غم کند خداوند تمام غم‌هایش را بس است. شما به او توجه می‌کنید، آیا برای دنیا نگرانید؟ آیا این گونه است؟ «خداوند به دنیا وحی می‌کند: فلانی از خادمان تو است پس او را به خدمت بگیر و اما کسی که در خدمت من است؛ در خدمتش باش» به خداوند توجه می‌کنید، به جلسات علمی می‌روید، هر روز یک جزء می‌خوانید، نماز صبح را در مسجد می‌خوانید، به نیکی می‌پردازید، به سوی خداوند دعوت می‌دهید و از مال خود انفاق می‌کنید، در دنیا از دیگران عقب می‌مانید؟ هرگز امکان ندارد خداوند شما را نگران دنیا کند.

«آن طور که می‌خواهم برای من باش تا آن طور که می‌خواهی برای تو باشم. آن طور که می‌خواهم برای من باش و خیر و صلاح خود را به من نیاموز. تو می‌خواهی و من می‌خواهم. اگر در آن چه می‌خواهم تسلیم من باشی من در آن چه می‌خواهی تو را بسنده خواهم بود. اگر در آن چه می‌خواهم تسلیم من نباشی در آن چه می‌خواهی تو را خسته می‌کنم و پس از آن هم هر چه خودم بخواهم همان خواهد بود. اگر به قسمتی که برایت مقدر نمودم خشنود نباشی دنیا را بر تو چیره خواهم کرد تا مانند حیوانات وحشی که در بیابان می‌دوند به دنبال آن بدوی سپس تنها آن چه قسمت تو باشد فقط به تو رسد و برای من مهم نیست. مرا بخواه تا بیایی و اگر مرا یافتی همه چیز را یافته‌ای و اگر مرا از دست دهی همه چیز را از دست داده‌ای و من از هر چیزی نزد تو محبوب‌ترم» ای فرزند آدم اگر پروردگارت را فرمان ببری عاقل هستی و عاقل‌ترین شما محبوب‌ترین شما نزد خداوند است:

((...هرکس تلاوت قرآن و ذکر و یاد من، او را از درخواست از من می‌خواهد، به خود مشغول کند، بهتر از آن چه که به درخواست‌کنندگان می‌دهم، به او خواهم بخشید و فضل و برتری کلام خدا بر سایر کلام‌ها، همچون فضل خدا بر مخلوقاتش است))

[دارمی عن أبي سجید]



از نتایج ذکر می‌توان به سخن فضیل اشاره کرد که: «شنیدیم که خداوند عزوجل فرموده است: بندهام از دو رکعت پیش از فجر ناتوان مشو، تمام روزت را بسندهام».

اگر روز خود را با دو رکعت نماز شروع کردید و در آن خداوند را یاد نمودید خداوند تمام روز برای شما کافی است. یکی از علما می‌گوید: «خداوند می‌فرماید: هر گاه به دل بنده‌ای سر زخم و ببینم که یاد من بر آن چیره گشته است، تربیت او را خود به عهده گیرم و همنشین و همسخن و همدم او شوم» و سیدنا حسن می‌گوید: «ذکر دو گونه است، ذکر خداوند میان خود و خدا که هر چه بزرگ باشد پاداشش هم به همان میزان بزرگ است! و از آن بهتر زمانی است که در آن چه خداوند متعال حرام کرده، او را یاد کنی.»

پس وقتی گناهی به شما عرضه شد بگویید: من از خداوند جهانیان می‌ترسم. اگر در میان مردمانی بودید که به غیبت مشغول بودند خدا را یاد کنید تا ساکت شوند و اگر نشدند از مجلس آنان بیرون آید. اگر مردمان گمراهی را دیدید از آنان دور شوید. پس بهترین انواع ذکر این است که او را در هنگام گناه به یاد آورید. حتی جنید رضی الله و قتی از او پرسیدند ولی کیست؟ آیا کسی که در آسمان بپرد؟ گفت: نه آن پرنده است. گفتند: آیا بر روی آب راه رود؟ گفت: خیر، ولی کسی است که او را در هنگام حرام و حلال بیابید.

اکنون دانستیم که بزرگترین نوع ذکر این است که در هنگام گناه او را به یاد آورید و بگویید: من از خداوند جهانیان می‌ترسم. سیدنا یوسف چنین کرد و قصد کرد او را هل دهد و خداوند را یاد نمود و گفت من از خداوند می‌ترسم و خداوند او را عزیز مصر قرار داد و او را در دنیا و آخرت والا گردانید.

روایت می‌شود که هر نفسی که از دنیا بیرون رود؛ تشنه است جز آن نفسی که به یاد خداوند بوده است. معاذ بن جبل گفته است: «اهل بهشت تنها حسرت یک چیز را دارند- کسانی که در بهشت و در مقام والایی در جایگاه صداقت و در کاخ‌ها و بر لب رودخانه‌ها در مقابل حوریان نشسته است- لحظاتی که در آن یاد خداوند را نکرده‌اند. قطعا این گونه خواهد بود. پس پیش از آن که این طور شود درس بگیرید».